

TÜRKİYE'DE YERLİ VE YABANCI TURİSTLERİN POLİTİK İSTİKRARSIZLIK DÖNEMLERİNE İLİŞKİN ALGISINA YÖNELİK DEĞERLENDİRMELER*

Assessments Of Perception To Domestic And Foreign Tourists For The Period Of Political Instability In Turkey

Arş. Gör. Dr. Gülbahar ATASEVER

Muğla Sıtkı Koçman Üniversitesi, İktisadi ve İdari bilimler Fakültesi, İktisat Bölümü,
gulbaharatasever@mu.edu.tr

Prof. Dr. Ozan BAHAR

Muğla Sıtkı Koçman Üniversitesi, İktisadi ve İdari bilimler Fakültesi, İktisat Bölümü,
obahar@mu.edu.tr

Atasever, G. & Bahar, O. (2018). "Türkiye'de Yerli ve Yabancı Turistlerin Politik İstikrarsızlık Dönemlerine İlişkin Algısına Yönelik Değerlendirmeler", International Journal of Academic Value Studies, Vol:4, Issue:18 pp:176-189 (ISSN:2149-8598).

ARTICLE INFO

Article History

Makale Geliş Tarihi
Article Arrival Date
05/01/2018
Makale Yayın Kabul Tarihi
The Published Date
24/01/2018

Anahtar Kelimeler

Politik İstikrarsızlık, Turizm,
Türkiye.

Keywords

Political Instability, Tourism,
Turkey.

ÖZ

Politik istikrarsızlık, bir ülkede siyasi arenada legal veya illegal düzeyde gerçekleşen normalikten sapan olgu veya olaylar bütünü olarak tanımlanabilir. Legal düzeyde tek parti hükümetinden koalisyonla geçiş, hükümet değişiklikleri ve anayasal değişiklikler; illegal düzeyde ise darbe, devrim, ayaklanma ve suikast gibi olgular politik istikrarsızlık unsurları olarak görülmektedir. Bu bağlamda, turizm sektörünün bu tür olumsuzluklardan etkileneceği açıktır. Turistler, bu tür olumsuz gelişmelere destinasyonlarını (varılacak yer, seyahat noktası) erteleme, iptal etme veya başka destinasyonlara yönelme şeklinde tepki gösterebilmektedir. Bu çalışmada, 2017 yılında Muğla'ya gelen yerli ve yabancı turistlere politik istikrarsızlık dönemleri ve turizm sektörü arasındaki ilişkileri belirlemek üzere anket uygulanmıştır. Anket çalışması, 403'ü yabancı turist ve 405'i yerli turist olmak üzere toplam 808 turiste uygulanarak, SPSS 22 paket programı yardımıyla kodlanarak analiz edilmiştir. Elde edilen bulgulara göre, güvenlik açığı-terör, bir ülkenin turizm sektörüne zarar veren olgu olarak hem yerli hem de yabancı turistlerce ilk sırada yer almaktadır. Yerli ve yabancı turistlerin %80'i politik istikrarsızlıkların turizm sektörünü etkilediği görüşündedir. Politik istikrarsızlık olgusunun yaşandığı yıldan iki yıl sonra turizm sektörü %60-%70 oranında eski seviyesine geri dönmektedir. Rus turistler, İngiliz turistlere göre destinasyonla ilgili olumsuz gelişmeleri hafızalarında daha fazla tutmakta ve Türkiye'de yaşanan politik gelişmelere daha hassas davranmaktadır.

ABSTRACT

Political instability can be defined as a set of phenomena or events that deviate from the normality that occurs legally or illegally in a political arena in a country. Legal transition from single-party government to coalition, government changes and constitutional changes; and at the illegal level, such phenomena as the coup, revolution, uprising and assassination are seen as elements of political instability. In this context, it is clear that the tourism sector will be affected by such negativities. Tourists can react in the form of postponing, canceling, or turning to other destinations for such negative development destinations. In this study, a questionnaire was applied to local and foreign tourists coming to Muğla in 2017 to determine relations between periods of political instability and tourism sector. The survey was applied to a total of 808 tourists, 403 of which were foreign tourists and 405 of which were native tourists, and were analyzed by using the SPSS 22 packet program. According to the results obtained, security deficit-terror is the first place both domestic and foreign tourists as a phenomenon that harms an tourism sector of an country. 80% of domestic and foreign tourists think that political instability affects the tourism sector. Two years after the year in which the phenomenon of political instability is experienced, the tourism sector is returning to 60-70% of its former level. Russian tourists, according to British tourists, hold more negative developments about destinations in their memory. Russian tourists, according to British tourists keep more of their memories adverse events related to the destination and are more sensitive to political developments taking place in Turkey.

* Bu çalışma, 22-23 Aralık 2017 tarihleri arasında 1. Uluslararası Sosyal, Beşeri ve Eğitim Bilimleri Kongresi'nde sunulmuştur.

1. GİRİŞ

Turizm, 20. yüzyılın ikinci yarısından itibaren, dünya ekonomisinde en hızlı gelişen sektörlerden biri haline gelmiştir. Çoğu zaman bölgesel ve ulusal kalkınmada bir araç olarak kullanılan turizm; ekonomik büyümeyi olumlu yönde etkileyen, vergi etkisiyle kamu gelirlerinin artırılmasında önemli rol oynayan, ödemeler dengesi problemlerinin hafifletilmesine yardımcı olan önemli bir sektör olarak görülmektedir (Bahar ve Kozak, 2008). Bu bağlamda turizm, görünmeyen bir ihracat kalemi olup, sabit sermaye yatırımlarının finansmanı için gerekli döviz girişini sağlamakta, doğrudan ve dolaylı etkilerle ekonominin alt sektörlerini uyararak üretim kapasitesini genişletmekte ve ekonomik büyümenin sağlanması ile kalkınma düzeyinin artırılmasında önemli bir rol oynamaktadır (Yamak vd., 2012: 206).

Turizm sektörü, talebi oldukça elastik bir sektör olduğundan pek çok faktörden kolaylıkla etkilenmektedir. Turizm talebini etkileyen faktörler arasında politik ve yasal faktörler önemli bir yere sahiptir. Politik ve yasal faktörler, turistin gerek kendi ülkesinde gerekse gittiği ülkedeki ve bu iki ülke arasındaki siyasi durumdur. Seyahat talebinde bulunacak kişinin ülkesindeki politik rejim, iç ve dış turizmi engelleyici nitelikte ise turizm faaliyetinden söz edilemez (Bahar ve Kozak, 2015: 126). Bu açıdan siyasi ve ekonomik krizler, bulaşıcı hastalıkların oluşturduğu riskler, turizm destinasyonunda veya çevresindeki asayiş olayları gibi faktörler turizm sektörünün belirli dönemlerdeki performansını olumsuz yönde etkileyebilmektedir (Kaya, 2017: 4).

Az gelişmiş veya gelişmekte olan ülkelerin ekonomik büyüme odağında yer alan turizm sektörünün politik istikrarsızlıklara daha açık olduğu düşünülebilir. Çünkü turizm faaliyetleri belirsiz bir siyasi ve ekonomik ortamda kesinlikle risk altındadır. Darbeler, iç savaşlar ve toplumsal huzursuzluk gibi öngörülemeyen olaylar, bu olaylardan etkilenen ülkelerdeki kırılma algısını artırmaktadır. Turizm endüstrisine büyük oranda bağlı son derece politik istikrarsız ülkeler için kitle turizmi akışlarında ve turizm gelirlerinde keskin bir düşüş yaşanabilir ve sonunda ekonomik büyüme tehlikeye girebilir (Saha ve Yap, 2015: 3). Paris, İstanbul ve Brüksel örneklerinde olduğu gibi yaşanan terör saldırıları, Asya, Orta Doğu ve Afrika'daki büyük terör olayları, mülteci sorunları ve küresel salgın hastalıklar her zaman için seyahat ve turizm endüstrisinin gelişimine en büyük darbeyi vuran olası riskler arasındadır (Turizm Raporu, 2017: 8).

Politik istikrarsızlık yaratan unsurların Türk turizmi açısından oluşturduğu etkiler son yıllardaki turizm verilerinden anlaşılmaktadır. Kasım 2015'te Türkiye'nin sınır ihlali gerekçesiyle Rus savaş uçağını düşürmesinin ardından ülkenin uygulamaya koyduğu bir takım kısıtlamalar nedeniyle Türkiye'ye gelen Rus turist sayısı 2016 yılında %76,3 ile önemli ölçüde azalmıştır. Yurt içinde yaşanan güvenlik sıkıntıları Türkiye'ye gelen ziyaretçilerin yarısını oluşturan Avrupa pazarını da olumsuz etkilemiştir (Kaya, 2017: 4). Ayrıca turizm gelirlerindeki değişim kişi başına ortalama harcamanın etkisiyle turist sayısındaki değişimden daha geniş bir bantta dalgalanmaktadır. Turizm gelirleri 2015 yılında %8,3, 2016 yılında %29,7 gerilemiştir Turizm gelirlerinin yaklaşık %80'lik kısmı yabancı ziyaretçilerden, %20'lik kısmı yurt dışında ikamet eden Türk vatandaşlarından elde edilmektedir. 2016 yılında yabancı ziyaretçi sayısının önemli ölçüde azalmasıyla bu oranlar sırasıyla %73 ve %27 olarak gerçekleşmiştir (Kaya, 2017: 11-12).

2016'da turizm gelirlerinde ve turist sayısında yaşanan kayıp otellerdeki istihdama da yansımıştır. Bu süreçte, İspanya gibi ülkelerde otellerdeki istihdam sayısı artarken, aynı alanda eksiye düşen tek ülke Türkiye olmuştur. Otellerde istihdam edilenlerin sayısı İspanya'da % 15 dolayında gelişerek 400 bine yaklaşmıştır. Böylece İspanya, çalışan sayısında; Avrupa içinde Almanya'nın ardından ikinci sırada, kitle turizmi rekabeti açısından da ilk sırada yer almıştır. Türkiye'nin 2016'da otellerdeki istihdam oranı bir önceki yıla göre yüzde 16 azalmıştır. 2016 yılında Türkiye genelinde sadece otellerde 100 bini kayıtlı 150 bin kişi işsiz kalmıştır. Bunun % 55'i Antalya, % 10'u Muğla ve % 8'i İstanbul'daki otellerde gerçekleşmiştir. 2017 yılında da otellerde istihdamın % 10 düşeceği beklenmektedir. Eğer Avrupa pazarındaki kriz ve komşu ülkelerle yaşanan sorunlar derinleşirse en az 70 bin kişinin işsiz kalabileceği düşünülmektedir (Eryazar, 2017).

Bu çalışmada, Türkiye'de turizm sektörü ve politik istikrarsızlık arasındaki ilişki, 2017 yılında Muğla iline gelen yerli ve yabancı turistlerle yapılan anket sonuçlarına göre değerlendirilmiştir. Anket çalışması, 403'ü yabancı turist ve 405'i yerli turist olmak üzere toplam 808 turiste uygulanarak, SPSS 22 paket programı yardımıyla kodlanarak analiz edilmiştir. Bu bağlamda, ilk olarak yerli ve yabancı

turistlerin anket sorularına verdikleri yanıtların frekans ve nispi dağılımları oluşturulmuştur. Anket sorularına verilen yanıtlar ortalamalar ve standart sapmalar açısından değerlendirilmiştir. İkinci olarak, Muğla iline gelen yabancı turistlerin ağırlıklı olarak İngiltere ve Rusya'dan gelmeleri nedeniyle, sorulara verilen yanıtlar her iki turist grubu açısından karşılaştırmalı olarak ele alınmıştır.

2. LİTERATÜR

Politik istikrarsızlık-terör-turizm ilişkisini konu alan literatür oldukça zengindir. Bu konuyla ilgili ilk ampirik çalışma, Brady ve Widdows (1988)'in, Avrupa turizm talebinin terör, Çernobil ve ABD'nin Libya saldırısından etkilendiği sonucuna ulaştığı çalışmasıdır. Enders ve Sandler (1991), 1970-1988 döneminde İspanya'da terörizm olgusunun turizm sektörü üzerindeki etkilerini incelemiştir. Söz konusu dönemde İspanya'da, turist sayısında ve turizm gelirlerinde azalma tespit edilmiştir. Enders vd. (1992)'e göre, turizm sektörü, terör olaylarına yaklaşık 6-9 ay sonra reaksiyon göstermektedir. Pizam ve Fleischer (2001), 1991-2001 döneminde İsrail'de terör olaylarının sertliği (ölü ve yaralı sayısı) ve terör olaylarının sıklığı (aylık terör olayı sayısı) ile turizm talebi ilişkisini ele almıştır. Turizm talebini belirleyen temel faktörün terör olaylarının sıklığı olduğu bulunmuştur.

Drakos ve Kutan (2001), Ocak 1996-Aralık 1999 dönemi için Yunanistan, İsrail ve Türkiye'yi ele aldıkları çalışmada, bir turizm destinasyonunda meydana gelen terör olaylarının alternatif destinasyon talebi üzerindeki etkisini incelemiştir. Elde edilen sonuçlara göre, turizm sektörünün terörist saldırılara duyarlılığı Yunanistan'a kıyasla İsrail ve Türkiye'de daha fazladır. Bu ülkelerde meydana gelen terör olayları, ülkelerin turizm sektöründeki piyasa payları üzerinde ikame etkisi yaratmaktadır.

Emsen ve Değer (2004), 1984-2001 döneminde Türkiye'de terörizm ve turizm ilişkisini ele almıştır. Çalışmaya göre, Türkiye'de 1984 yılında başlayan ve giderek şiddetini artıran terör olgusu turizm gelirleri üzerinde olumsuz bir etkiye sahiptir. 1988 yılından itibaren turizm gelirlerinde büyüme hızı yavaşlamıştır. Söz konusu dönemde 1991 Körfez Savaşı'nın ve 1999 Marmara depreminin yaşandığı yıllarda, turizm gelirlerinde ani düşüşler ortaya çıkmıştır.

Yaya (2008), 1985-2006 döneminde terörizmin turizm üzerindeki etkisinin olumsuz olduğunu ancak yabancı turist akışındaki kesintinin düşük olduğunu tespit etmiştir. Bunun yanı sıra, etki süresi yaklaşık olarak bir yıl içerisinde gözlemlenmektedir. Ayrıca, terörizmin dokuz yıl boyunca 6 milyon turist kaybına neden olduğu ve turizm endüstrisinde terörizmin ekonomik maliyetinin 2006'da 700 milyon ABD Doları'nı aştığı sonucuna varılmıştır.

Kesimli (2011), çalışmasında Türkiye'de ortaya çıkan politik krizlerin turizm sektörü üzerinde yarattığı etkileri irdelemiştir. Politik krizlerin; yaşanan krizin derinliğine, boyutuna, önemine, şiddet ve süresine bağlı olarak, değişen ölçülerde turizmi etkilediğini ortaya koymuştur. Yazara göre, politik krizlerin ülke ekonomisini ve özellikle de turizmi olumsuz yönde etkilemesi arzulanmadığından; krizlerin proaktif bir yaklaşımla ele alınması, olası politik krizlere her zaman hazırlıklı olunması gereklidir. Bunun için de ülke turizminin hassasiyetini giderecek, turizmcilerin Sivil Toplum Kuruluşlarının ve devletin işbirliğiyle, kontrolü ele almasını sağlayacak politikalar izlenmeli, yapılanma buna göre olmalıdır.

Altay, Ekinci ve Peçe (2013), Türkiye, Mısır ve Suudi Arabistan kapsamında terörün ekonomi üzerindeki etkilerini tespit edebilmek için; 1996-2010 döneminde ihracat, ithalat, ekonomik büyüme, turizm, doğrudan yabancı yatırımlar, işsizlik ve kişi başına milli gelir gibi ekonomik değişkenlere ait verileri analize tabi tutmuştur. Elde edilen bulgular literatürde yer alan çalışmalara ait sonuçları desteklemektedir. Başta turizm olmak üzere, terörün analize tabi tutulan tüm ekonomik değişkenler üzerindeki olumsuz etkileri çok net olarak tespit edilmiştir.

Basu ve Marg (2013), çalışmasında üç Ortadoğu ülkesinde (Mısır, Ürdün ve Lübnan) terör olaylarının veya siyasi istikrarsızlıkların bir sonucu olarak daha az yabancı turist gelmesinden dolayı turizm gelirlerinin nasıl kaybolduğu araştırılmıştır. Üç ülke için yabancı turist varışları için aylık veriler kullanılarak, her birinin transfer fonksiyon modelleri tahmin edilmiştir. Terör olaylarının ya da siyasi istikrarsızlığın, bu ekonomilerin turizm sektörüne derhal ve sonraki dönemlerde yabancı turisti düşürerek zarar verdiği tespit edilmiştir. Buna göre, herhangi bir şiddet olayının Mısır'daki etkisi bir ay sonra hissedilmekte ve sonraki dönemlerde azalmaktadır. Buna karşın, Ürdün'de bir olayın etkisi, terör saldırısının ardından dokuz ay sonra hissedilmektedir.

Murat vd. (2013), 1996-2012 döneminde ekonomik krizler, terör faaliyetleri ve doğa felaketleri gibi olayların Türkiye'ye gelen turist sayısı üzerindeki etkisini araştırmıştır. Elde edilen sonuçlar ABD, Almanya, Bulgaristan, Fransa, Hollanda, İngiltere ve Yunanistan'dan gelen turist sayılarının durağan olduğunu göstermekte dolayısıyla meydana gelen şokların, Türkiye'ye bu ülkelerden gelen turist sayıları üzerinde bir etkisi olmadığını göstermektedir. Buna karşın Avusturya, İran ve Rusya'dan gelen turist sayılarının birim köklü olduğu bulunmuştur, diğer bir ifadeyle meydana gelecek herhangi bir şok bu ülkelerden gelecek turist sayıları üzerinde kalıcı etkiye sahip olmaktadır.

Öztürk ve Şimşek (2013)'in 770 katılımcıya yaptıkları anket sonuçlarına göre, yerli turistler politik istikrarsızlıklara daha fazla önem vermektedir. Kadın turistler, erkeklere oranla politik istikrarsızlıklara daha fazla önem vermektedir. Eğitim seviyesindeki artışla politik istikrarsızlıklara verilen önem arasında doğru ilişki tespit edilmiştir. Yapılan analizler neticesinde milliyetin destinasyon seçimi sırasında politik istikrarsızlıklar durumlarında etkili olmadığı ortaya çıkmıştır. Son olarak, gelir seviyesindeki artış ile politik istikrarsızlıklara verilen önem derecesinde de doğru orantılı bir artış olduğu saptanmıştır.

Yap ve Saha (2013), siyasi istikrarsızlığın; terörizmin ve yolsuzluğun turizm gelişimine, özellikle UNESCO tarafından listelenen miras destinasyonlarına etkilerini değerlendirmiştir. 1999-2009 döneminde 139 ülke için sabit etkili panel veri analizi kullanıldığında, siyasi istikrarsızlıktaki bir birimlik artış, turist varışlarını ve turizm gelirlerini sırasıyla % 24 ile % 31 ve % 30 ve % 36 oranında azaltmaktadır.

Mushtaq ve Zaman (2014), 1995-2011 döneminde SAARC ülkelerinde politik istikrarsızlık, terörizm ve turizm arasındaki uzun dönemli ilişkiyi analiz etmiştir. Elde edilen ampirik sonuçlara göre, SAARC bölgesinde terörizm ve turizm arasında olumlu bir ilişki vardır. Bu çalışmanın bulguları, terörizm de dahil olmak üzere politik istikrarsızlığın ve şiddetin kendi ülkelerinin turizm endüstrileri üzerindeki etkisinin doğasını tanımak için bu dört ülkenin turizm otoriteleri için pratik olacaktır. Ayrıca, kriz sonrası dönemde turizm sektörünü normale döndürmek için, çeşitli terör sonrası post-terörizm/post politik istikrarsızlık pazarlama kampanyalarının ve stratejilerinin çeşitli zaman noktalarında etkinliklerini değerlendirmelerini kolaylaştıracaktır.

Albayrak (2015)'in çalışmasına göre, Türkiye ve Mısır'da meydana gelen terörist saldırılarının kısa vadeli turizm talebini etkilediği, ancak orta ve uzun vadede ülkelerin ve bölgelerin turizm talebini ve dolayısıyla turizm talebini etkilemediği sonucuna ulaşılmıştır. Bu sonuç, ilk etapta olumlu bir sonuç olarak görünmekle birlikte, turizm açısından iki önemli sakınca barındırmaktadır. Bunlardan ilki, saldırıların gerçekleştirildiği dönemlerde turistlerin bölgeyi terk etmesi ve takip eden birkaç ay içerisinde talebin azalması nedeniyle ülkede kalma potansiyeli olan dövizin çıkmış olmasıdır. Bir diğer sakınca ise, her ne kadar turizm potansiyelini çok fazla etkilemese de olayların potansiyel turistlerin zihninde Türkiye ve Mısır ile ilgili konumlanmanın olumsuz olması için zemin hazırlamış ve/veya eğer varsa var olan olumsuz imajın pekişmesine neden olmuştur.

Güvenek ve Alptekin (2015), Türkiye'de 1993-2008 döneminde turistlere yönelik olarak gerçekleştirilen terör saldırılarının ülkeye gelen turist sayısında dikkate değer bir etkiye sahip olmadığı sonucuna varmıştır. Yazarlara göre, böyle bir sonucun ortaya çıkmasına sebep olabilecek birkaç neden bulunmaktadır. Bunlar içinde en önemlisi, terör saldırılarının medyada yer alış biçimiyle ilgilidir.

Saha ve Yap (2015), 1995-2012 dönemi için 126 ülkede siyasi istikrarsızlık dikkate alınarak turizm talebinin ekonomik büyüme üzerindeki etkisini araştırmıştır. Elde edilen sonuçlara göre, turizm talebi tek başına ekonomik büyümeyi teşvik etmektedir. Bununla birlikte, bir ülkede politik istikrarsızlık seviyesi yükseldiğinde bu etki negatife dönmektedir. Bunun anlamı, turizm talebinin politik istikrarsızlığın belirli bir eşik düzeyin altında olduğu sürece ekonomik büyümeyi sağladığıdır.

Söyler ve Ertaş (2015) çalışmasında, Suriye bölgesinde son dönemlerde yaşanan sorunların Türkiye-Suriye sınırında bulunan turizm işletme belgeli konaklama tesislerine olan etkilerine ilişkin konaklama tesislerinin müşteri sayıları; müşteri portföyü; rezervasyon iptalleri; ağırlanan misafirlerden alınan şikâyetler; fiyat politikası; reklam, tanıtım ve pazarlama faaliyetleri hakkında işletme belgeli konaklama tesisi yöneticilerinin görüşlerinin yansıtılmasını amaçlamıştır. Elde edilen bulgulara göre, Türkiye-Suriye sınırında bulunan Hatay, Gaziantep, Kilis, Şanlıurfa, Mardin ve Şırnak illerinde faaliyet

gösteren turizm işletme belgeli konaklama işletmelerinde görev yapan konaklama tesisi yöneticileri, yaşanan olaylardan olumsuz anlamda oldukça fazla etkilendiklerini belirtmişlerdir.

Serçek ve Serçek (2016) tarafından 2009-2014 yılları arasındaki verilere göre, terörizmin Güneydoğu Anadolu Bölgesi'nde faaliyet gösteren turizm işletme belgeli ve belediye belgeli tesislerde konaklayan turist sayısına etkisi incelenmiştir. 2009 yılından 2013 yılına kadar turistlerin geliş sayısı artmakla birlikte beklenen sayıya ulaşamamıştır. 2013 yılında ise, beklenenin üzerinde turist sayısına ulaşmıştır. Bu artışın nedeni, çözüm sürecinde ateşkesin başlamasıyla Güneydoğu Anadolu Bölgesinin yerli turistleri daha fazla çekmesidir. Sonuç olarak, 2009-2014 döneminde Türkiye'de terörizmin Güneydoğu Anadolu Bölgesi'nde yatırımlar, tarım sektörü, turizm sektörü ve sosyal yapı üzerine olumsuz etkiler yarattığı tespit edilmiştir.

Özcan ve Özmen (2016), 26 Avrupa Birliği (AB) ülkesi ve 13 Orta Doğu ve Kuzey Afrika (MENA) için 2002-2013 döneminde terör değişkenlerinin turist sayısı üzerinde etkili olup olmadığını test etmiştir. Ampirik analizlerden elde edilen bulgular, oluşturulan modeldeki terör değişkeninin turist sayısı üzerinde beklenen etkilerini gösterdiğine dair kanıtlar sunmaktadır. Çalışmada AB için terör faaliyetleri-turizm ilişkisi oldukça zayıf ve anlamsız iken MENA ülkeleri için bu ilişki negatif ve anlamlı bulunmuştur.

Algan vd. (2016), Ocak 1988-Mayıs 2016 tarih aralığında günlük veriler üzerinden Türkiye menkul kıymetler piyasasının terör eylemlerine olan tepkisini incelemiştir. Terör olaylarının Türkiye'de menkul kıymetler piyasalarında ortalama getiriye etkilemediği, ancak turizme bağlı getiriye sahip sektörlerde varlık getirilerinin oynaklığının terör olaylarından etkilendiği sonucuna ulaşmıştır.

Çelik ve Karaçuka (2017) tarafından, 1992-2011 dönemi kapsamında, OECD ülkelerinden Türkiye'ye yönelik turizm talebinin terör olayları karşısındaki duyarlılığı incelenmiş ve terör saldırılarının turizm tercihleri üzerinde saptırıcı etki yaratıp yaratmadığı ampirik olarak sınıanmıştır. Elde edilen bulgular, genel görüşün aksine, terör olaylarının turizm talebi üzerindeki saptırıcı etkilerinin Türkiye özneline ve analiz döneminde dikkate değer ölçüde olmadığını göstermektedir.

3. AMPİRİK ANALİZ

Bu çalışmada, Türkiye'de turizm sektörü ve politik istikrarsızlık kavramı arasındaki bağıntı, toplam 808 turiste uygulanan anket ile analiz edilmiştir. Türkiye'de 2016 yılında toplam 25.265.406 yabancı turist, 6.099.924 yerli turist turizm faaliyeti gerçekleştirmiştir. Aynı yıl Muğla ili hudut kapılarından toplam 1.657.436 yabancı turist, 165.341 yerli turist giriş yapmıştır. Bu verilere göre, Muğla iline gelen yabancı turistlerin toplam yabancı turistler içindeki payı %6,6 ve yerli turistlerin toplam yerli turistler içindeki payı %2,7'dir.

Anket çalışması için örneklem sayısı $n = N \cdot t^2pq / d^2 (N-1) + t^2pq$ formülü kullanılarak $\alpha=0.05$ anlamlılık düzeyinde ve $p=0,5$ $q=0,5$ olasılık tahmininde Muğla iline gelen yabancı turist sayısı için 384 kişi, yerli turist sayısı için 383 kişi olarak bulunmuştur. Bu çalışmada, veri kaybı olabileceği göz önünde bulundurularak 403 yabancı turist ve 405 yerli turist olmak üzere toplam 808 turist ile anket görüşmesi yapılmıştır. Bu turistlerin uyruklarına göre seçimi basit rastgele örnekleme yöntemi ile gerçekleştirilmiştir.

Anket soruları iki kategoriden oluşmaktadır:

- ✓ **Demografik Bilgiler:** Bu kategoride yerli ve yabancı turistlerin uyruk, cinsiyet, medeni durum, yaş, eğitim, meslek grubu ve gelir düzeylerine ilişkin sorular yer almaktadır.
- ✓ **Destinasyon Tercihleri ve Politik İstikrarsızlık:** Bir ülkenin turizm sektörüne en çok zarar veren unsurun ne olduğu, bir ülkede politik istikrar ile turizm sektörünün sürdürülebilirliğinin yakından ilişkili olup olmadığı, bir ülkedeki seçimler, hükümet değişikliği ya da rejim değişikliğinin turizm sektörünü ve destinasyon tercihlerini etkileyip etkilemediği, turistlerin politik istikrarsızlık dönemlerinde turizm faaliyetlerini erteleme durumu, politik istikrarsızlık dönemlerinde tercih edebilecek ülkeler ve Türkiye'de politik istikrarsızlık yaratan başlıca olaylara turistlerin verdiği tepkiler konusundaki düşüncelere ilişkin sorular yöneltilmiştir.

3.1. Anket Sonuçlarının Değerlendirilmesi

Anket verileri girilerek, SPSS 22 paket programı ile analiz edilmiştir. SPSS analizi; frekans ve yüzde, ortalama ve standart sapmalardan oluşan betimleyici analiz ile çapraz testler yoluyla yapılmıştır. Bu

çalışmada ilk olarak, yerli ve yabancı turistlerin anket sorularına verdikleri yanıtların frekans ve nispi dağılımları oluşturulmuştur. Ayrıca anket sorularına verilen yanıtlar ortalamalar ve standart sapmalar açısından değerlendirilmiştir. İkinci olarak, Muğla iline gelen yabancı turistlerin ağırlıklı olarak İngiltere ve Rusya'dan gelmeleri nedeniyle, sorulara verilen yanıtlar her iki turist grubu açısından karşılaştırmalı olarak ele alınmıştır.

3.1.1. Anket Sonuçlarının Genel Olarak Değerlendirilmesi

Araştırmadan elde edilen veriler; frekans ve yüzde, ortalama ve standart sapmalardan oluşan betimleyici istatistikler yardımıyla değerlendirilmiştir. Tablo 1'de yerli ve yabancı turistlerin demografik özelliklerinin sayı ve yüzde dağılımı görülmektedir.

Tablo 1: Yerli ve Yabancı Turistlerin Demografik Özellikleri

DEMOGRAFİK BİLGİLER	YERLİ TURİSTLER		YABANCI TURİSTLER	
	Sayı	Yüzde (%)	Sayı	Yüzde (%)
Uyruk	405	100,0	403	100,0
TC	405	100,0	-	-
TC dışı	-	-	403	100,0
Cinsiyet	405	100,0	403	100,0
Kadın	175	43,2	237	58,8
Erkek	230	56,8	166	41,2
Medeni Durum	405	100,0	403	100,0
Bekar	228	56,3	229	56,8
Evli	177	43,7	174	43,2
Yaş	405	100,0	403	100,0
18 yaş altı	5	1,2	19	4,7
18-25	102	25,2	110	27,3
26-40	189	46,7	131	32,5
41-50	58	14,3	63	15,6
51-60	29	7,2	46	11,4
60+	22	5,4	34	8,4
Eğitim	405	100,0	403	100,0
Lise ve Altı	56	13,8	174	43,2
Lisans	251	62,0	92	22,8
Lisansüstü	98	24,2	137	34,0
Meslek Grubu	398	98,5	400	99,3
Kamu	50	12,3	171	42,4
Özel	243	60,0	158	39,2
Emekli	28	6,9	33	8,2
Çalışmıyor	78	19,3	38	9,4
Meslek Sınıflandırması	288	71,2	285	70,7
Yöneticiler	19	4,7	38	9,4
Profesyonel Meslek Mensupları	151	37,3	123	30,5
Teknisyenler, Teknikerler ve Yardımcı Meslek Mensupları	18	4,4	27	6,7
Büro Hizmetlerinde Çalışan Elemanlar	27	6,7	22	5,5
Hizmet ve Satış Elemanları	34	8,4	50	12,4
Nitelikli Tarım Hayvancılık Su Ürünlerinde Çalışanlar	2	0,5	-	-
Sanatkarlar	12	3,0	2	0,5
İş makineleri Operatörü	-	-	-	-
Nitelik Gerektirmeyen İşlerde Çalışanlar	23	5,7	21	5,2
Silahlı Kuvvetlerle İlgili Meslekler	2	0,5	2	0,5
Gelir (dolar)	367	90,6	374	92,8
500-1000	41	10,1	63	15,6
1001-2000	58	14,3	90	22,3
2001-3000	70	17,3	85	21,1
3001-5000	88	21,7	57	14,1
5001 ve üstü	110	27,2	79	19,6

Tablo 1'e göre, ankete katılan yerli turistlerin %43,2'si kadın, %56,8'i erkek; %56,3'ü bekar, %43,7'si evlidir. Yerli turistlerin yaş aralığı en yüksek %46,7 oranıyla 26-40 yaş aralığıdır. Lisans ve lisansüstü eğitilmiş yerli turist oranı %86,2'dir. Yerli turistlerin büyük çoğunluğu (%60) özel sektörde çalışmaktadır. Yabancı turistlerin %58,8'i kadın, %41,2'si erkek; %56,8'i bekar, %43,2'si evlidir. Yabancı turistlerin yaş aralığı en yüksek %32,5 oranıyla 26-40 yaş aralığıdır. Lisans ve lisansüstü eğitilmiş yabancı turist oranı %56,8'dir. Yabancı turistlerin çoğunluğu (%42,4) kamu sektöründe çalışmaktadır. Yerli ve yabancı turistlerin meslek sınıflandırmasında profesyonel meslek mensupları

ön plandadır. Bu oran sırasıyla %37,3 ve %30,5'tir. Gelir açısından yerli turistlerin %27,2'si 5001 dolar ve üstü gelir elde ederken yabancı turistlerin %19,6'sı 5001 dolar ve üstü gelir elde etmektedir. Tablo 2'de ankete katılan yabancı turistlerin uyruklarına göre dağılımı görülmektedir.

Tablo 2: Ankete Katılan Yabancı Turistlerin Uyruklarına Göre Dağılımı

UYRUK	Sayı	Yüzde
İNGİLTERE	263	65,3
RUSYA	26	6,5
BELÇİKA	11	2,7
UKRAYNA	10	2,5
LÜBNAN	9	2,2
ABD	7	1,7
İSRAİL	6	1,5
İRAN	6	1,5
HOLLANDA	6	1,5
IRAK	6	1,5
FİLİSTİN	4	1,0
AVUSTRALYA	4	1,0
GÜRCİSTAN	4	1,0
FRANSA	4	1,0
İSKOÇYA	4	1,0
ALMANYA	4	1,0
ARABİSTAN	3	0,7
POLONYA	3	0,7
MISIR	3	0,7
SURİYE	3	0,7
İRLANDA	2	0,5
KANADA	2	0,5
ÇİN	2	0,5
PORTEKİZ	2	0,5
URDUN	2	0,5
SOMALİ	1	0,2
İTALYA	1	0,2
ROMANYA	1	0,2
AZARBEYCAN	1	0,2
JAPONYA	1	0,2
BULGARİSTAN	1	0,2
İSPANYA	1	0,2
TOPLAM	403	100,0

Yabancı turistlerin %65,3 gibi yüksek bir oranı İngiliz turistlerdir. İkinci sırada ise %6,5 ile Rus turistler gelmektedir. Diğer yüzdeler %2,7 ve altı olup toplam 114 kişidir. Tablo 3'de turizm- politik istikrarsızlık ilişkisine yönelik anket soruları ve bu sorulara verilen yanıtların frekans değerleri ve nispi dağılımları görülmektedir.

Tablo 3: Destinasyon Tercihleri ve Politik İstikrarsızlık

Soru 1: Bir ülkenin turizm sektörüne zarar veren aşağıdaki unsurları önem derecesine göre numaralandırınız.						
	Güvenlik Açığı-Terör	İnsan Hakları İhlali	Ekonomik Kriz	Sağlık Sorunları	Diğer	Toplam
YERLİ TURİSTLER	313 kişi (% 77,3)	43 kişi (% 10,6)	17 kişi (% 4,2)	3 kişi (% 0,7)	-	376 kişi (% 92,8)
YABANCI TURİSTLER	287 kişi (% 71,2)	19 kişi (% 4,7)	8 kişi (% 2,0)	6 kişi (% 1,5)	5 kişi (% 1,2)	325 kişi (% 80,6)
Soru 2: Bir ülkede politik sistemin işleyişine dışarıdan müdahale edilerek iktidara başkaldırma olarak tanımlanan, şiddet, terör, ayaklanma, suikast ve devrim gibi olguları içeren "politik istikrarsızlık" kavramı turizm sektörünü olumsuz etkiler.						
	Kesinlikle Katılıyorum	Katılıyorum	Fikrim Yok	Katılmıyorum	Kesinlikle Katılmıyorum	Toplam
YERLİ TURİSTLER	227 kişi (% 56,0)	121 kişi (% 29,9)	27 kişi (% 6,7)	16 kişi (% 4,0)	14 kişi (% 3,5)	405 kişi (% 100,0)
YABANCI TURİSTLER	146 kişi (% 36,2)	179 kişi (% 44,4)	70 kişi (% 17,4)	5 kişi (% 1,2)	3 kişi (% 0,7)	403 kişi (% 100,0)
Soru 3: Bir ülkede politik kurumlardaki çıkar çatışmaları ve seçmen tercihlerindeki dalgalanmalar, politik istikrarsızlık kaynağı olarak nitelendirilebilir. Bu bağlamda, seçimler turizm sektörünü olumsuz etkiler.						
	Kesinlikle Katılıyorum	Katılıyorum	Fikrim Yok	Katılmıyorum	Kesinlikle Katılmıyorum	Toplam
YERLİ TURİSTLER	79 kişi (% 19,5)	161 kişi (% 39,8)	42 kişi (% 10,4)	94 kişi (% 23,2)	29 kişi (% 7,2)	405 kişi (% 100,0)

YABANCI TURİSTLER	55 kişi (% 13,6)	169 kişi (% 41,9)	126 kişi (% 31,3)	49 kişi (% 12,2)	4 kişi (% 1,0)	403 kişi (% 100,0)					
Soru 4: Bir ülkede politik kurumlardaki çıkar çatışmaları ve seçmen tercihlerindeki dalgalanmalar, politik istikrarsızlık kaynağı olarak nitelendirilebilir. Bu bağlamda, hükümet değişikliği veya rejim değişikliği turizm sektörünü olumsuz etkiler.											
	Kesinlikle Katılıyorum	Katılıyorum	Fikrim Yok	Katılmıyorum	Kesinlikle Katılmıyorum	Toplam					
YERLİ TURİSTLER	91 kişi (% 22,5)	141 kişi (% 34,8)	45 kişi (% 11,1)	98 kişi (% 24,2)	30 kişi (% 7,4)	405 kişi (% 100,0)					
YABANCI TURİSTLER	60 kişi (% 14,9)	180 kişi (% 44,7)	119 kişi (% 29,5)	35 kişi (% 8,7)	9 kişi (% 2,2)	403 kişi (% 100,0)					
Soru 5: Turizm faaliyetleri yoğun bir ülkede şiddet, ayaklanma, suikast ve devrim gibi olaylar o ülkeye yönelik destinasyon tercihlerimi etkiler.											
	Kesinlikle Katılıyorum	Katılıyorum	Fikrim Yok	Katılmıyorum	Kesinlikle Katılmıyorum	Toplam					
YERLİ TURİSTLER	201 kişi (% 49,6)	159 kişi (% 39,3)	23 kişi (% 5,7)	16 kişi (% 4,0)	6 kişi (% 1,5)	405 kişi (% 100,0)					
YABANCI TURİSTLER	145 kişi (% 36,0)	155 kişi (% 38,5)	54 kişi (% 13,4)	42 kişi (% 10,4)	7 kişi (% 1,7)	403 kişi (% 100,0)					
Soru 6: Bir ülkede seçimler, hükümet değişikliği ya da rejim değişikliği gibi olgular destinasyon tercihlerimi etkiler.											
	Kesinlikle Katılıyorum	Katılıyorum	Fikrim Yok	Katılmıyorum	Kesinlikle Katılmıyorum	Toplam					
YERLİ TURİSTLER	81 kişi (% 20,0)	151 kişi (% 37,3)	54 kişi (% 13,3)	104 kişi (% 25,7)	15 kişi (% 3,7)	405 kişi (% 100,0)					
YABANCI TURİSTLER	50 kişi (% 12,4)	143 kişi (% 35,5)	114 kişi (% 28,3)	81 kişi (% 20,1)	15 kişi (% 3,7)	403 kişi (% 100,0)					
Soru 7: Gitmeyi düşündüğünüz destinasyonda yaşanan ve turizmi olumsuz etkileyen politik istikrarsızlık nedeniyle o ülkeye yönelik destinasyon tercihinizi ne kadar süre ertelersiniz?											
	Ertelemem	1 yıl	2 yıl	3 yıl	5 yıl	5 yıl ve üstü	Toplam				
YERLİ TURİSTLER	107 kişi (% 26,4)	135 kişi (% 33,3)	59 kişi (% 14,6)	32 kişi (% 7,9)	43 kişi (% 10,6)	27 kişi (% 6,7)	405 kişi (%100,0)				
YABANCI TURİSTLER	167 kişi (% 41,4)	112 kişi (% 27,8)	48 kişi (% 11,9)	34 kişi (% 8,4)	25 kişi (% 6,2)	15 kişi (%3,7)	401 kişi (% 99,5)				
Soru 8: Aşağıdaki ülkelerden hangisi/hangileri politik istikrarsızlık dönemleri yaşasa bile tercih edebileceğiniz ülkeler arasındadır?											
	Fransa	İtalya	Türkiye	Almanya	İspanya	İngiltere	Rusya	Çin	Japonya	ABD	Diğer
YE	110 %27,2	153 %37,8	116 %28,6	122 %30,1	121 %29,9	162 %40,0	27 %6,7	19 %4,7	102 %25,2	144 %35,6	52 %12,8
YA	122 %30,3	137 %34,0	273 %67,7	95 %23,6	160 %39,7	156 %38,7	39 %9,7	31 %7,7	36 %8,9	114 %28,3	37 %9,2
Soru 9: Bir önceki soruda seçtiğiniz ülke/ülkelere gitmeyi tercih etme nedeniniz nedir?											
	Hükümete olan güvenim	Turistleri korumaya yönelik alınan tedbirlere olan güvenim	Yaşanan olumsuz olayların beni etkilemeyeceğine dair inancım	Söz konusu ülkede önceki yıllarda bulunma nedenim	Diğer	Toplam					
YERLİ TURİSTLER	66 kişi (% 16,3)	134 kişi (% 33,1)	145 kişi (% 35,8)	78 kişi (% 19,3)	58 kişi (% 14,3)	405 kişi (%100,0)					
YABANCI TURİSTLER	48 kişi (% 11,9)	182 kişi (% 45,2)	88 kişi (% 21,8)	119 kişi (% 29,5)	48 kişi (% 11,9)	403 kişi (%100,0)					
Soru 10: Son yıllarda Türkiye'nin içinde bulunduğu olumsuz politik koşullar sizi Türkiye'ye gelmekten neden alkoymadı?											
	Türkiye'nin turizm alanındaki çekiciliği	Geçmiş dönemlerde Türkiye'yi tercih etmiş olmam	Türkiye'nin batısında güvenlik tedbirlerini yeterli buluyor olmam	Terörün turistleri hedef almayacağına olan inancım	Diğer	Toplam					
YERLİ TURİSTLER	113 kişi (% 27,9)	53 kişi (% 13,1)	59 kişi (% 14,6)	20 kişi (% 4,9)	160 kişi (% 39,5)	405 kişi (%100,0)					
YABANCI TURİSTLER	129 kişi (% 32,0)	136 kişi (% 33,7)	70 kişi (% 17,4)	35 kişi (% 8,7)	33 kişi (% 8,2)	403 kişi (%100,0)					
Soru 11: Türkiye'nin Rusya ile yaşadığı uçak krizi, Türkiye'ye yönelik destinasyon tercihim olumsuz yönde etkilemiştir.											
	Kesinlikle Katılıyorum	Katılıyorum	Fikrim Yok	Katılmıyorum	Kesinlikle Katılmıyorum	Toplam					
YERLİ TURİSTLER	76 kişi (% 18,8)	99 kişi (% 24,4)	96 kişi (% 23,7)	83 kişi (% 20,5)	51 kişi (% 12,6)	405 kişi (%100,0)					
YABANCI TURİSTLER	17 kişi (% 4,2)	50 kişi (% 12,4)	183 kişi (% 45,4)	109 kişi (% 27,0)	44 kişi (% 10,9)	403 kişi (%100,0)					
Soru 12: Türkiye'nin 15 Temmuz 2016 tarihinde yaşadığı siyasi darbe olayı, Türkiye'ye yönelik destinasyon tercihim olumsuz yönde etkilemiştir.											
	Kesinlikle Katılıyorum	Katılıyorum	Fikrim Yok	Katılmıyorum	Kesinlikle Katılmıyorum	Toplam					
YERLİ TURİSTLER	108 kişi (% 26,7)	100 kişi (% 24,7)	72 kişi (% 17,8)	75 kişi (% 18,5)	50 kişi (% 12,3)	405 kişi (%100,0)					
YABANCI TURİSTLER	22 kişi (% 5,5)	73 kişi (% 18,1)	147 kişi (% 36,5)	116 kişi (% 28,8)	45 kişi (% 11,2)	403 kişi (%100,0)					

Soru 13: Türkiye’de yaşanan terör olayları ve güvenlik açığı Türkiye’ye yönelik destinasyon tercihi olumsuz yönde etkilemiştir.						
	Kesinlikle Katılıyorum	Katılıyorum	Fikrim Yok	Katılmıyorum	Kesinlikle Katılmıyorum	Toplam
YERLİ TURİSTLER	110 kişi (% 27,2)	142 kişi (% 35,1)	60 kişi (% 14,8)	60 kişi (% 14,8)	33 kişi (% 8,1)	405 kişi (%100,0)
YABANCI TURİSTLER	23 kişi (% 5,7)	95 kişi (% 23,6)	112 kişi (% 27,8)	129 kişi (% 32,0)	44 kişi (% 10,9)	403 kişi (%100,0)
Soru 14: Türkiye ve Avrupa Birliği ülkeleri arasında yaşanan olumsuz gelişmeler destinasyon tercihi olumsuz yönde etkilemiştir.						
	Kesinlikle Katılıyorum	Katılıyorum	Fikrim Yok	Katılmıyorum	Kesinlikle Katılmıyorum	Toplam
YERLİ TURİSTLER	73 kişi (% 18,0)	117 kişi (% 28,9)	65 kişi (% 16,0)	102 kişi (% 25,2)	48 kişi (% 11,9)	405 kişi (%100,0)
YABANCI TURİSTLER	18 kişi (% 4,5)	59 kişi (% 14,6)	121 kişi (% 30,0)	150 kişi (% 37,2)	55 kişi (% 13,6)	403 kişi (%100,0)
Soru 15: Türkiye’deki olumsuz politik koşullar nedeniyle diğer ülke hükümetlerinin, vatandaşlarına Türkiye’ye gitmemeleri yönündeki çağrılarını haklı buluyorum.						
	Kesinlikle Katılıyorum	Katılıyorum	Fikrim Yok	Katılmıyorum	Kesinlikle Katılmıyorum	Toplam
YERLİ TURİSTLER	65 kişi (% 16,0)	122 kişi (% 30,1)	46 kişi (% 11,4)	92 kişi (% 22,7)	80 kişi (% 19,8)	405 kişi (%100,0)
YABANCI TURİSTLER	14 kişi (% 3,5)	88 kişi (% 21,8)	145 kişi (% 36,0)	129 kişi (% 29,8)	36 kişi (% 8,9)	403 kişi (%100,0)

Tablo 3’e göre, bir ülkenin turizm sektörüne zarar veren olgu olarak güvenlik açığı-terör, hem yerli hem de yabancı turistlerce ilk sırada yer almaktadır. Yerli ve yabancı turistlerin %80’i politik istikrarsızlıkların turizm sektörünü etkilediği görüşündedir. Yerli ve yabancı turistler seçimler, hükümet değişiklikleri ve rejim değişiklikleri arasında ayırım gözetmeyerek her iki kategoride de turizmin etkileneceğini ifade etmişlerdir. Turizm faaliyetleri yoğun bir ülkede meydana gelen şiddet, ayaklanma, suikast ve devrim gibi olayların o ülkeye yönelik seyahat tercihlerini etkilediğini düşünenlerin oranı yerli turistlerde %88,9; yabancı turistlerde ise %74,5’tir. Turistlerin gitmeyi düşündükleri destinasyonlarda yaşanan ve turizmi olumsuz etkileyen politik istikrarsızlık nedeniyle o ülkeye yönelik seyahat tercihlerini ertelemeyenlerin oranı yerli turistlerde %26,4, yabancı turistlerde %41,4’tür. Bu sonuca göre, politik istikrarsızlık olgusunun yaşandığı yıldan iki yıl sonra turizm sektörü %60-%70 oranında eski seviyesine geri dönmektedir. Politik istikrarsızlık dönemleri yaşansa bile tercih edilmeye devam edilecek ülkeler arasında yerli turistler açısından İngiltere, ABD ve İtalya; yabancı turistler açısından Türkiye, Japonya ve İngiltere ilk üç ülke konumundadır. Bunun sebebi olarak yerli turistler, yaşanan olumsuz olayların kendilerini etkilemeyeceğini, yabancı turistler ise, turistleri korumaya yönelik olarak alınan tedbirlere olan güveni göstermişlerdir.

Son yıllarda Türkiye’nin içinde bulunduğu olumsuz politik koşulların Türkiye’ye gelmekten onları neden alıkoymadığına yönelik soruya yerli turistler, seçenekler dahilinde Türkiye’nin turizm alanındaki çekiciliği, yabancı turistler ise, geçmiş dönemlerde Türkiye’yi tercih etmiş olmaları cevabını vermişlerdir. Türkiye’nin Rusya ile yaşadığı uçak krizinin, Türkiye’ye yönelik destinasyon tercihlerini olumsuz yönde etkilediği kesim yurtdışından Türkiye’ye gelen yerli turistler olup %43,2 oranına sahiptir. Yabancı turistlerde ise bu oran sadece %16,8’dir. Bu oranın yerli turistler arasında yüksek olmasının nedeni, yerli turistlerin Türkiye’nin diğer ülkelerle olan ilişkilerini yakından izlemeleri, yaşanan olumsuz süreç hakkında yorum yapabilmeye güçlerinin yüksek olması ve gelecekle ilgili beklentilerinin yabancı turistlere oranla olumsuz olmasının seyahatlerini iptal etme veya erteleme kararlarını kolaylaştırdığı söylenebilir. Türkiye’nin 15 Temmuz 2016 tarihinde yaşadığı siyasi darbe olayının Türkiye’ye yönelik destinasyon tercihlerini olumsuz yönde etkileyen kesim yerli turistler olup %51,4 oranına sahiptir. Yabancı turistlerde bu oran sadece %23,6’dır. Türkiye ve Avrupa Birliği ülkeleri arasında yaşanan olumsuz gelişmelerin destinasyon tercihlerini olumsuz yönde etkilediği kesim yerli turistler olup %46,9’dur. Yabancı turistlerde bu oran %19,1’dir. Türkiye’deki olumsuz politik koşullar nedeniyle diğer ülke hükümetlerinin, vatandaşlarına Türkiye’ye gitmemeleri yönündeki çağrılarını haklı bulan yerli turistlerin oranı %46,1 iken yabancı turistlerin oranı %25,3’dür. Bu sonuçlara göre, yerli turistler Türkiye’deki gelişmelerden daha fazla etkilenmektedir. Yabancı turistler, Türkiye’deki politik gelişmeler konusunu turizmden büyük ölçüde bağımsız ele almaktadır. Tablo 4’te veriler ortalama ve standart sapmalar açısından değerlendirilmiştir.

Tablo 4: Verilerin Ortalama ve Standart Sapmalar Açısından Değerlendirilmesi

SORULAR	Destinasyon Tercihleri ve Politik İstikrarsızlık			
	YERLİ TURİSTLER		YABANCI TURİSTLER	
	Ortalama	Standart Sapma	Ortalama	Standart Sapma
1.	1,2287	0,56173	2.0633	1.46737
2.	1,6889	1,00099	1,8586	0,79635
3.	2,5877	1,23695	2,4491	0,90837
4.	2,5926	1,27405	2,3871	0,91913
5.	1,6840	0,86394	2,0347	1,03365
6.	2,5580	1,17722	2,6725	1,04710
7.	2,6278	1,54063	2,2095	1,41280
8.	-	-	-	-
9.	-	-	-	-
10.	3,1506	1,69143	2,2730	1,22776
11.	2,8370	1,29665	3,2804	0,96108
12.	2,6519	1,36968	3,2208	1,04304
13.	2,4173	1,25517	3,1886	1,09006
14.	2,8395	1,30930	3,4094	1,03837
15.	3,0000	1,40191	3,1886	0,98958

Tablo 4'e göre, politik istikrarsızlığın genel olarak destinasyon tercihlerini etkileme konusundaki ortalama (2-6 sorular arası) 2,25 olup "bu görüşe katılıyorum" cevabına karşılık gelmektedir. Yerli ve yabancı turistler açısından bu sonuç benzer olup her ikisinin ortalamasıdır. Türkiye'nin içinde bulunduğu koşullar açısından politik istikrarsızlık-turizm ilişkisi değerlendirildiğinde, ortalama (11-15 sorular arası) 2,75 olup yerli turistler açısından "katılıyorum ile bu konuda fikrim yok" cevabı arasında konumlanmaktadır. Yabancı turistler açısından ise, ortalama 3,26 olup "fikrim yok ile katılmıyorum" cevabı arasında konumlanmaktadır. 8. ve 9. soruların niteliği bu türden analize uygun olmadığı için boş bırakılmıştır.

3.1.2. Anket Sonuçlarının Karşılaştırmalı Olarak Değerlendirilmesi

Muğla iline gelen yabancı turistlerin ağırlıklı olarak İngiltere ve Rusya'dan gelmeleri nedeniyle, sorulara verilen yanıtlar her iki turist grubu açısından karşılaştırmalı olarak ele alınmıştır. Tablo 5'de İngiliz ve Rus turistlerin anket sorularına verdikleri yanıtlar karşılaştırmalı olarak görülmektedir.

Tablo 5: Destinasyon Tercihleri ve Politik İstikrarsızlık

Soru 1: Bir ülkenin turizm sektörüne zarar veren aşağıdaki unsurları önem derecesine göre numaralandırınız.						
	Güvenlik Açığı- Terör	İnsan Hakları İhlali	Ekonomik Kriz	Sağlık Sorunları	Diğer	Toplam
RUSYA	%85,7	%7,1	%7,1	-	-	%100,0
İNGİLTERE	%89,3	%4,9	%2,2	%1,8	%1,8	%100,0
Soru 2: Bir ülkede politik sistemin işleyişine dışarıdan müdahale edilerek iktidara başkaldırma olarak tanımlanan, şiddet, terör, ayaklanma, suikast ve devrim gibi olguları içeren "politik istikrarsızlık" kavramı turizm sektörünü olumsuz etkiler.						
	Kesinlikle Katılıyorum	Katılıyorum	Fikrim Yok	Katılmıyorum	Kesinlikle Katılmıyorum	Toplam
RUSYA	%11,5	%61,5	%23,1	%3,8	-	%100,0
İNGİLTERE	%42,6	%38,8	%16,0	%1,5	%1,1	%100,0
Soru 3: Bir ülkede politik kurumlardaki çıkar çatışmaları ve seçmen tercihlerindeki dalgalanmalar, politik istikrarsızlık kaynağı olarak nitelendirilebilir. Bu bağlamda, seçimler turizm sektörünü olumsuz etkiler.						
	Kesinlikle Katılıyorum	Katılıyorum	Fikrim Yok	Katılmıyorum	Kesinlikle Katılmıyorum	Toplam
RUSYA	%3,8	%46,2	%42,3	%7,7	-	%100,0
İNGİLTERE	%13,7	%42,6	%32,3	%10,3	%1,1	%100,0
Soru 4: Bir ülkede politik kurumlardaki çıkar çatışmaları ve seçmen tercihlerindeki dalgalanmalar, politik istikrarsızlık kaynağı olarak nitelendirilebilir. Bu bağlamda, hükümet değişikliği veya rejim değişikliği turizm sektörünü olumsuz etkiler.						
	Kesinlikle Katılıyorum	Katılıyorum	Fikrim Yok	Katılmıyorum	Kesinlikle Katılmıyorum	Toplam
RUSYA	%11,5	%46,2	%23,1	%19,2	-	%100,0

İNGİLTERE	%14,4	%44,9	%32,3	%6,5	%1,9	%100,0	
Soru 5: Turizm faaliyetleri yoğun bir ülkede şiddet, ayaklanma, suikast ve devrim gibi olaylar o ülkeye yönelik destinasyon tercihlerimi etkiler.							
	Kesinlikle Katılıyorum	Katılıyorum	Fikrim Yok	Katılmıyorum	Kesinlikle Katılmıyorum	Toplam	
RUSYA	%11,5	%50,0	%30,8	%7,7	-	%100,0	
İNGİLTERE	%38,4	%36,9	%12,5	%10,6	%1,5	%100,0	
Soru 6: Bir ülkede seçimler, hükümet değişikliği ya da rejim değişikliği gibi olgular destinasyon tercihlerimi etkiler.							
	Kesinlikle Katılıyorum	Katılıyorum	Fikrim Yok	Katılmıyorum	Kesinlikle Katılmıyorum	Toplam	
RUSYA	%19,2	%46,2	%19,2	%15,4	-	%100,0	
İNGİLTERE	%10,6	%33,8	%31,9	%19,0	%4,6	%100,0	
Soru 7: Gitmeyi düşündüğünüz destinasyonda yaşanan ve turizmi olumsuz etkileyen politik istikrarsızlık nedeniyle o ülkeye yönelik destinasyon tercihinizi ne kadar süre ertelersiniz?							
	Ertelemem	1 yıl	2 yıl	3 yıl	5 yıl	5 yıl ve üstü	Toplam
RUSYA	%42,3	%19,2	%3,8	%15,4	%11,5	%7,7	%100,0
İNGİLTERE	%46,8	%29,3	%11,0	%5,3	%4,6	%3,0	%100,0
Soru 10: Son yıllarda Türkiye'nin içinde bulunduğu olumsuz politik koşullar sizi Türkiye'ye gelmekten neden alkoymadı?							
	Türkiye'nin turizm alanındaki çekiciliği	Geçmiş dönemlerde Türkiye'yi tercih etmem	Türkiye'nin batısında güvenlik tedbirlerini yeterli buluyor olmam	Terörün turistleri hedef almayacağına olan inancım	Diğer	Toplam	
RUSYA	%38,5	%30,8	%7,7	%19,2	%3,8	%100,0	
İNGİLTERE	%29,3	%38,0	%19,4	%6,5	%6,8	%100,0	
Soru 11: Türkiye'nin Rusya ile yaşadığı uçak krizi, Türkiye'ye yönelik destinasyon tercihim olumsuz yönde etkilemiştir.							
	Kesinlikle Katılıyorum	Katılıyorum	Fikrim Yok	Katılmıyorum	Kesinlikle Katılmıyorum	Toplam	
RUSYA	%19,2	%38,5	%26,9	%15,4	-	%100,0	
İNGİLTERE	%3,0	%8,0	%49,4	%28,1	%11,4	%100,0	
Soru 12: Türkiye'nin 15 Temmuz 2016 tarihinde yaşadığı siyasi darbe olayı, Türkiye'ye yönelik destinasyon tercihim olumsuz yönde etkilemiştir.							
	Kesinlikle Katılıyorum	Katılıyorum	Fikrim Yok	Katılmıyorum	Kesinlikle Katılmıyorum	Toplam	
RUSYA	%11,5	%26,9	%42,3	%15,4	%3,8	%100,0	
İNGİLTERE	%3,8	%15,6	%37,3	%31,2	%12,2	%100,0	
Soru 13: Türkiye'de yaşanan terör olayları ve güvenlik açığı Türkiye'ye yönelik destinasyon tercihim olumsuz yönde etkilemiştir.							
	Kesinlikle Katılıyorum	Katılıyorum	Fikrim Yok	Katılmıyorum	Kesinlikle Katılmıyorum	Toplam	
RUSYA	%11,5	%50,0	%23,1	%11,5	%3,8	%100,0	
İNGİLTERE	%4,2	%20,2	%29,3	%34,6	%11,8	%100,0	
Soru 14: Türkiye ve Avrupa Birliği ülkeleri arasında yaşanan olumsuz gelişmeler destinasyon tercihim olumsuz yönde etkilemiştir.							
	Kesinlikle Katılıyorum	Katılıyorum	Fikrim Yok	Katılmıyorum	Kesinlikle Katılmıyorum	Toplam	
RUSYA	-	%30,8	%26,9	%42,3	-	%100,0	
İNGİLTERE	%3,8	%12,9	%30,4	%38,8	%14,1	%100,0	
Soru 15: Türkiye'deki olumsuz politik koşullar nedeniyle diğer ülke hükümetlerinin, vatandaşlarına Türkiye'ye gitmemeleri yönündeki çağrılarını haklı buluyorum.							
	Kesinlikle Katılıyorum	Katılıyorum	Fikrim Yok	Katılmıyorum	Kesinlikle Katılmıyorum	Toplam	
RUSYA	-	%34,6	%46,2	%19,2	-	%100,0	
İNGİLTERE	%3,0	%21,3	%35,7	%29,3	%10,6	%100,0	

Tablo 5'te katılımcıların destinasyon tercihleri ve politik istikrarsızlık arasındaki ilişkiye yönelik sorulara verdikleri yanıtlar uyrukları açısından değerlendirilmiştir. Ankete katılan 403 yabancı turistten 263'ü İngiltere uyruklu olup katılımcıların %65,3'ünü, 26'sı Rusya uyruklu olup katılımcıların

%6,5'ini oluşturmaktadır. Bu bağlamda yabancı turistlerin büyük çoğunluğu İngiltere ve Rusya uyruklu olduğundan ve diğer uyruklu turistler sayıca çok az olduğundan anket verilerinin karşılaştırmalı olarak incelenmesinde İngiltere ve Rusya uyruklu turistlerin analize dahil edilmesi uygun görülmüştür.

Hem İngiltere hem de Rusya uyruklu turistlerin sorulara verdikleri yanıtlar birbirine paralel olmakla birlikte bazı noktalarda fikirleri ayrışmaktadır. Örneğin, 7. soruda politik istikrarsızlık nedeniyle o ülkeye yönelik destinasyon tercihlerini ne kadar süre ertelediklerine yönelik soruya İngiliz ve Rus turistler destinasyon tercihlerini büyük çoğunlukla hiç ertelememe kararı almakta veya en fazla 1 yıl ertelemektedir. Bununla birlikte Rus turistlerin %19,2'si, İngiliz turistlerin ise sadece %7,6'sı 5 yıl ve üstü söz konusu destinasyona gitmeme kararı alabileceğini ifade etmiştir. Bunun anlamı, Rus turistlerin destinasyonla ilgili olumsuz gelişmeleri hafızalarında daha fazla tutmalarındır. 11. soruda Türkiye'nin Rusya ile yaşadığı uçak krizinin, Türkiye'ye yönelik destinasyon tercihlerini olumsuz yönde etkileyip etkilemediği yer almaktadır. Rus turistleri yakından ilgilendiren bu soruya Rus turistlerin %57,7'si olumsuz yönde etkilediğini ifade etmiştir. İngiliz turistlerin ise sadece %11'i olumsuz yönde etkilendiğini belirtmiştir. İngiliz turistlerin %49,4'ü fikir beyan etmemiştir. 12. soruda Türkiye'nin 15 Temmuz 2016 tarihinde yaşadığı siyasi darbe olayının, turistlerin Türkiye'ye yönelik destinasyon tercihlerini olumsuz yönde etkileyip etkilemediği araştırılmıştır. Rus turistlerin %38,4'ü, İngiliz turistlerin %19,4'ü olumsuz yönde etkilendiklerini ifade etmiştir.

13. soruda, Türkiye'de yaşanan terör olayları ve güvenlik açığının Türkiye'ye yönelik destinasyon tercihlerini olumsuz yönde etkileyip etkilemediği araştırılmıştır. Rus turistlerin %61,5'i, İngiliz turistlerin %24,4'ü olumsuz yönde etkilendiklerini belirtmiştir. 14. soruda, Türkiye ve Avrupa Birliği ülkeleri arasında yaşanan olumsuz gelişmelerin turistlerin destinasyon tercihlerini olumsuz yönde etkileyip etkilemediği araştırılmıştır. Buna göre, Rus turistlerin %30,8'i, İngiliz turistlerin %16,7'si bu süreçten olumsuz yönde etkilendiğini belirtmiştir. 15. soruda, Türkiye'deki olumsuz politik koşullar nedeniyle diğer ülke hükümetlerinin, vatandaşlarına Türkiye'ye gitmemeleri yönündeki çağrılarını haklı bulan Rus turistlerin oranı %34,6, İngiliz turistlerin oranı ise %24,3'tür. Bu değerlendirmeler kapsamında, Rus turistlerin İngiliz turistlere göre, Türkiye'de yaşanan politik gelişmelere İngiliz turistlerden daha müdahil oldukları, daha hassas davrandıkları ve sürece uzun süreli tepki verme eğiliminde oldukları görülmektedir.

4. SONUÇ

Politik istikrarsızlık, bir ülkede siyasi arenada legal veya illegal düzeyde gerçekleşen normallikten sapan olgu veya olaylar bütünü olarak tanımlanabilir. Legal düzeyde tek parti hükümetinden koalisyona geçiş, hükümet değişiklikleri ve anayasal değişiklikler; illegal düzeyde ise darbe, devrim, ayaklanma ve suikast gibi olgular politik istikrarsızlık unsurları olarak görülmektedir. Bu bağlamda, turizm sektörünün bu tür olumsuzluklardan etkileneceği açıktır. Turistler, bu tür olumsuz gelişmelere destinasyonlarını erteleme, iptal etme veya başka destinasyonlara yönelme şeklinde tepki gösterebilmektedir. Son yıllarda Türkiye özelinde ve dünya genelinde görülen politik istikrarsızlıklar, Türkiye'nin turizm sektörünü etkilemiştir. 2016 yılında turist sayısında, turizm gelirlerinde ve turizm sektöründeki istihdam oranında ciddi oranda düşüş yaşanmıştır.

Bu çalışmada, 2017 yılında Muğla'ya gelen yerli ve yabancı turistler ile yapılan anket sonuçlarına göre, bir ülkenin turizm sektörüne zarar veren olgu olarak güvenlik açığı-terör, hem yerli hem de yabancı turistlerce ilk sırada yer almaktadır. Yerli ve yabancı turistlerin %80'i politik istikrarsızlıkların turizm sektörünü etkilediği görüşündedir. Yerli ve yabancı turistler seçimler, hükümet değişiklikleri ve rejim değişiklikleri arasında ayırım gözetmeyerek her iki kategoride de turizmin etkileneceğini ifade etmişlerdir. Turistlerin gitmeyi düşündükleri destinasyonlarda yaşanan ve turizmi olumsuz etkileyen politik istikrarsızlık nedeniyle o ülkeye yönelik seyahat tercihlerini ertelemeyenlerin oranı yerli turistlerde %26,4, yabancı turistlerde %41,4'tür. Bu sonuca göre, politik istikrarsızlık olgusunun yaşandığı yıldan iki yıl sonra turizm sektörü %60-%70 oranında eski seviyesine geri dönmektedir. Politik istikrarsızlık dönemleri yaşansa bile tercih edilmeye devam edilecek ülkeler arasında yerli turistler açısından İngiltere, ABD ve İtalya; yabancı turistler açısından Türkiye, Japonya ve İngiltere ilk üç ülke konumundadır. Bunun sebebi olarak yerli turistler, yaşanan olumsuz olayların kendilerini etkilemeyeceğini, yabancı turistler ise, turistleri korumaya yönelik alınan tedbirlere olan güveni göstermişlerdir.

Son yıllarda Türkiye'nin içinde bulunduğu olumsuz politik koşulların Türkiye'ye gelmekten onları neden alıkoymadığına yönelik soruya yerli turistler, seçenekler dahilinde Türkiye'nin turizm alanındaki çekiciliği, yabancı turistler ise, geçmiş dönemlerde Türkiye'yi tercih etmiş olmaları cevabını vermişlerdir. Yerli turistler, Türkiye'nin 15 Temmuz 2016 tarihinde yaşadığı siyasi darbe olayından ve Avrupa Birliği ile yaşanan olumsuz gelişmelerden daha fazla etkilenmektedir. Bu sonuçlara göre, yerli turistler Türkiye'deki gelişmelerden daha fazla etkilenmektedir. Türkiye'nin içinde bulunduğu koşullar açısından politik istikrarsızlık-turizm ilişkisi değerlendirildiğinde, ortalama (11-15 sorular arası) 2,75 olup yerli turistler açısından "katılıyorum ile bu konuda fikrim yok" cevabı arasında konumlanmaktadır. Yabancı turistler açısından ise, ortalama 3,26 olup "fikrim yok ile katılmıyorum" cevabı arasında konumlanmaktadır. Politik istikrarsızlık nedeniyle İngiliz ve Rus turistler seyahat tercihlerini büyük çoğunlukla hiç ertelememe kararı almakta veya en fazla 1 yıl ertelenmektedir. Bununla birlikte, Rus turistlerin turizm noktasıyla ilgili olumsuz gelişmeleri hafızalarında daha fazla tuttukları görülmektedir. Ayrıca Rus turistlerin İngiliz turistlere göre, Türkiye'de yaşanan politik gelişmelere İngiliz turistlerden daha müdahil oldukları, daha hassas davrandıkları ve sürece uzun süreli tepki verme eğiliminde oldukları görülmektedir.

Türkiye'de yaşanan politik istikrarsızlık sürecinin, Muğla iline gelen yerli ve yabancı turistleri farklı açılardan etkilediği gözlenmektedir. Turizm sektörünün bu türden olumsuz gelişmelere açık olması nedeniyle turistlerin güvenlik endişelerini azaltacak önlemlerin alınması, söz konusu dönemlerde basın-yayın ve kriz yönetim merkezleri kanalıyla gerekli açıklamaların yapılması önem taşımaktadır. Turistlerin Türkiye ile ilgili gelecekle ilgili beklentilerinin olumluya çevrilmesi ve vazgeçilmez ülke konumunu sürdürebilmesi, turizm sektöründe koordinasyon yetersizliklerinin giderilmesi ve yurt içinde ve yurt dışında kamuoyunun bilgilendirilmesine bağlıdır.

KAYNAKÇA

- Albayrak, A.; Mil, B. & Küçükaltan, D. (2015). "Uluslararası Barışı Zedeleyen Turizm Odaklı Küresel Teröre Yönelik Karşılaştırmalı Bir Yaklaşım" 16. Ulusal Turizm Kongresi Bildiriler Kitabı, 12-15 Kasım 2015, 1037-1052, Çanakkale.
- Algan, N.; Balcılar, M., Bal, H. & Manga, M. (2016). "Terörizmin Finansal Piyasalara Etkisi: Türkiye Örneği" International Conference on Eurasian Economies, 29-31 Ağustos 2016, 624-631, Macaristan.
- Altay, H.; Ekinci, A. & Peçe, M. A. (2013). "Ortadoğu'da Terörün Ekonomik Etkileri: Türkiye, Mısır ve Suudi Arabistan Üzerine Bir İnceleme", Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, 37: 267-288.
- Bahar, O. & Kozak, M. (2008). *Tourism Economics: Concepts and Practises*, Nova Publishers, New York.
- Bahar, O. & Kozak, M. (2015). *Turizm Ekonomisi*, Detay Yayıncılık, Ankara.
- Basu, K. & Marg, V. S. (2013). "Impact of Political Instability and Terrorism In The Tourism Industry Of Three Middle-East Countries: An Econometric Exploration", *Proceeding of the International Conference on Tourism, Transport and Logistic*, (2013): 387-402.
- Brady, J. & Widdows, R. (1988). "The Impact of World Events on Travel to Europe During the Summer of 1986", *Journal of Travel Research*, 26: 8-10.
- Çelik, N. & Karaçuka, M. (2017). "Terör Saldırılarının Turizm Sektörü Üzerindeki Etkileri: Türkiye Özneline Ampirik Bir Analiz", *Ege Akademik Bakış*, 17(3): 313-322.
- Drakos, K. & Kutun, A.M. (2003). "Regional Effects of Terrorism on Tourism: Evidence From Three Mediterranean Countries", *Journal of Conflict Resolution*, 47: 621-641.
- Emsen, Ö. S. & Değer, M. K. (2004). "Turizm Üzerine Terörizmin Etkileri: 1984-2001 Türkiye Deneyimi", *Akdeniz Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 4(7): 67-83.
- Enders, W. & Sandler, T. (1991). "Causality Between Translational Terrorism And Tourism: The Case of Spain", *Studies in Conflict and Terrorism*, 14: 49-58.
- Enders, W.; Sandler, T. & Parise, G.F. (1992). "An Econometric Analysis of The Impact of Terrorism on Tourism", *Kyklos*, 45: 531-554.
- Eryazar, K. (2017). "Türkiye ve Dünyada 2017 Turizm Raporu", <https://medium.com/@kamileyazar/turkiye-ve-dunyada-2017-turizm-raporu-27dee2ca09fa>

Güvenek, B. & Alptekin, V. (2015). "Turistlere Yönelik Terör Saldırılarının Turizme Etkisi: Türkiye Üzerine Ampirik Bir Çalışma", Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Meslek Yüksekokulu Dergisi, 17(1): 21-38.

Kaya, D. S. (2017). "Turizm Sektörü", Türkiye İş Bankası, İktisadi Araştırmalar Bölümü, 1-39.

Kesimli, İ. G. (2011). "Turizm Perspektifinden Politik Krizlerin Ekonomiye Yansımaları", Electronic Journal of Vocational Colleges, 25-42.

Mushtaq, A. & Zaman, K. (2014). "The Relationship Between Political Instability, Terrorism And Tourism In Saarc Region", Journal of Economic Info, 1(1): 23-40.

Özcan, C. C. & Özmen, İ. (2016). "Terör ve Turizm İlişkisinin Karşılaştırmalı Bir Analizi: AB ve Mena Örneği", Ömer Halisdemir Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi, 9(4): 69-83.

Öztürk, Y. & Şimşek, E. (2013). "Politik İstikrarsızlıkların Turistlerin Destinasyon Seçimine Etkisi Üzerine Bir Araştırma", Journal of Tourism and Gastronomy Studies, 1(2): 15-25.

Pizam, A. & Fleischer, A. (2002). "Severity Versus Frequency of Acts of Terrorism: Which has a Larger Impact on Tourism Demand", Journal of Travel Research, 40(3): 337-339.

Saha, S. & Yap, G. (2015). "How Does Political Instability Influence The Effect of Tourism Demand on Economic Growth?" New Zealand Association of Economists Conference, 1-3 July 2015, Wellington, New Zealand.

Serçek, G. Ö. & Serçek, S. (2016). "Turizm Sektörünün Gelişmesi Önündeki Engel: Terörizm", The Journal of Academic Social Science Studies, 42(3): 431-444.

Söyler, S. & Ertaş, M. (2015). "Suriye Savaşının Turizme Etkisi: Sınır İller Üzerine Bir Araştırma", 16. Ulusal Turizm Kongresi Bildiriler Kitabı, 12-15 Kasım 2015, 869-884, Çanakkale.

Yamak, N.; Tanrıöver, B. & Güneysu, F. (2012). "Turizm-Ekonomik Büyüme İlişkisi: Sektör Bazında Bir İnceleme", Atatürk Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi, 26(2): 205-220.

Yap, G. C. L. & Saha, S. (2013). "Do Political Instability, Terrorism, and Corruption Have Detering Effects on Tourism Development Even in the Presence of Unesco Heritage? A Crosscountry Panel Estimate", Tourism Analysis, 18: 587-599.

Yaya, M.E. (2008). "Turkish Tourism Industry, Terrorism, and Warfare", Working Paper, 14: Social Science Research, Network (SSRN).

Turizm Raporu, www.turofed.org